

ILIRIKA

Seznam finančnih instrumentov z opisom tveganj

ILIRIKA

SEZNAM FINANČNIH INSTRUMENTOV Z OPISOM TVEGANJ

1. UVOD

Opis tveganj, povezanih z naložbami v finančne instrumente je namenjen strankam in morebitnim strankam. Pod tveganjem razumemo nedoseganje nekega pričakovanega donosa vloženega kapitala in/ali izgubo vloženega kapitala do njegove popolne izgube, pri čemer so podlaga za to tveganje lahko različni vzroki, povezani s finančnimi instrumenti, s trgi ali izdajatelji instrumentov. Teh tveganj ni možno vedno predvideti vnaprej, zato navedbe v tem opisu ne moremo šteti kot dokončne.

1.1. Namen informacij

Informacije o finančnih instrumentih in s temi instrumenti povezanimi tveganji so namenjene strankam in morebitnim strankam ILIRIKE borzno posredniške hiše d.d., Ljubljana (v nadaljevanju: "ILIRIKA") z namenom posredovati informacije in opozorila o tveganjih, povezanih s finančnimi instrumenti, ki jih lahko stranka preko BPH kupi, proda ali naroči oziroma v zvezi s katerimi lahko prek ILIRIKE opravlja druge vrste poslov.

Prav tako namen teh informacij ni posredovati informacij o vseh tveganjih, ki lahko nastanejo pri poslovanju s finančnimi instrumenti, temveč posredovati stranki informacije o tveganjih, ki stranki omogočajo predvsem razumevanje narave in tveganj storitev ter posameznih vrst finančnih instrumentov, navedenih v teh informacijah, ter posledično sprejemanje odločitev o finančnih naložbah, zavedajoč se tveganj, povezanih s finančnimi instrumenti.

ILIRIKA svojim strankam ponuja možnost naložb v naslednje finančne instrumente:

1. prenosljive vrednostne papirje,
2. instrumente denarnega trga,
3. izvedene finančne instrumente,
4. enote kolektivnih naložbenih podjetij.

ILIRIKA svetuje stranki, da se pred naložbo v konkreten finančni instrument ali investicijski posel natančno seznani z dodatnimi razkritji o tem finančnem instrumentu oziroma investicijskem poslu. Odločitev v zvezi s poslovanjem s finančnimi instrumenti sprejema stranka samostojno in za to prevzema polno odgovornost.

Te informacije ne predstavljajo nasveta ILIRIKE stranki glede naložb v finančne instrumente oziroma investicije v posel in ne štejejo kot priporočilo za izvedbo katerekoli investicijske storitve oziroma posla. Prav tako te informacije ne predstavljajo ponudbe ILIRIKE stranki.

Sredstva, ki jih stranke vlagajo v finančne instrumente, naj bodo na voljo za daljše časovno obdobje. Finančni instrumenti oziroma njihova vrednost lahko kratkoročno precej niha, zaradi česar so lahko nelikvidni. Statistika kaže, da so imeli vrednostni papirji v daljšem obdobju v splošnem višji donos kot nekatere druge naložbe (npr. bančni depoziti), vendar taka statistika ne zagotavlja višjih donosov v prihodnje. Naložbe v vrednostne papirje in druge finančne instrumente naj ne presegajo strankinih zmožnosti. Ker so take naložbe lahko tvegane, mora vsaka stranka sama presoditi, koliko potencialne izgube si lahko privoščijo in se temu ustrezno zavarovati.

Zaradi večje likvidnosti in transparentnosti poslovanja vsem strankam priporočamo opravljanje poslov z vrednostnimi papirji ali drugimi finančnimi instrumenti preko organiziranega trga in pooblaščenih udeležencev tega trga. Čeprav so stroški nekoliko višji, organiziran trg ponuja večjo varnost pri trgovanju, večjo verjetnost možnosti izpolnitve posla in poenostavljen postopek preknjižb.

Dejavniki tveganja se lahko pojavijo naenkrat ali pa se kopičijo, kar lahko povzroči nepredvidljiv vpliv na vrednost vsake finančne naložbe. V kateri koli situaciji lahko uporaba finančnega vzvoda (ki poveča morebitne pozitivne ali negativne rezultate) bistveno poveča vpliv katerega koli izmed opisanih tveganj.

2. SPLOŠNA TVEGANJA

Finančni instrumenti niso enaki bančnim depozitom in pri njihovem nakupu investitor prevzema tveganje, da bo zaradi neugodnih razmer na svetovnih trgih kapitala, zaradi sprememb v poslovanju ali boniteti izdajatelja finančnega instrumenta, razmer na trgih denarja in valut, gibanja obrestnih mer, pri prodaji finančnega instrumenta iztržila nižjo ceno finančnega instrumenta, kot je zanj plačala pri nakupu. Cena finančnega instrumenta oziroma vrednost naložbe stranke je odvisna tudi od globalnih političnih razmer, političnih razmer v posamezni regiji ali državi, od naravnih in ekoloških nesreč, vojn in drugih izjemnih situacij, kriz ter drugih spremenjenih razmer in okoliščin ter morebitnih drugih vzrokov.

- 2.1. Tržno tveganje** – predstavlja tveganje izgube zaradi spremembe cene finančnega instrumenta, ki je v lasti stranke;
- 2.2. Likvidnostno tveganje** – pomeni, da stranka zaradi pomanjkanja povpraševanja po finančnem instrumentu, na kar lahko vpliva vrsta različnih faktorjev, v želenem trenutku ne bo mogla prodati finančnega instrumenta oziroma ga bo lahko prodala le po nižji ceni;
- 2.3. Tveganje nestanovitnosti cene** – cena finančnega instrumenta se časovno spreminja in je odraz vsakokratne ponudbe in povpraševanja za posamezni finančni instrument, tako določena cena pa ne odraža nujno dejanske vrednosti finančnega instrumenta;
- 2.4. Obrestno tveganje** – je prisotno predvsem pri obveznicah in drugih dolžniških vrednostnih papirjih, katerih vrednost se spreminja glede na gibanje obrestnih mer. V primeru dviga obrestnih mer, vrednost dolžniških naložb praviloma pade. Na drugi strani, v primeru padca obrestnih mer, vrednost dolžniških naložb praviloma zraste. Dolžniški vrednostni papirji z višjo občutljivostjo na spremembe obrestnih mer in daljšim časom do zapadlosti so na eni strani praviloma bolj donosni, na drugi strani pa njihova vrednost praviloma bolj niha;
- 2.5. Kreditno tveganje** – je tveganje, da izdajatelj oz. nasprotne stranke ne bodo izpolnile obveznosti iz naslova finančnega instrumenta. Tveganje predstavlja tudi možnost zmanjšanja kreditne sposobnosti izdajatelja finančnih instrumentov kot posledica spremembe njegovega finančnega položaja. Manjša kreditna sposobnost lahko povzroči večje nihanje v vrednosti finančnega instrumenta. Prav tako lahko manjša kreditna sposobnost vpliva na likvidnost finančnega instrumenta in otežuje možnost prodaje naložbe. V skrajnem primeru kreditno tveganje lahko privede do situacije, ko neka naložba ostane brez vrednosti;
- 2.6. Valutno tveganje** - je tveganje, da sprememba deviznega tečaja negativno vpliva na vrednost naložbe v finančne instrumente, s katerimi se trguje v tujih valutah;
- 2.7. Tveganje izročitve in prevzema finančnih instrumentov** – pri nakupu ali prodaji finančnega instrumenta obstaja možnost, da kljub dogovoru do dokončne izvršitve posla ne pride, ker ali kupec ali prodajalec ne izpolnita svoje obveznosti ali pa do prenosa lastništva ne pride zaradi omejitev v zakonodajah, tehničnih problemov ter drugih nepričakovanih vzrokov. Še posebno je to tveganje prisotno pri tujih finančnih instrumentih.
- 2.8. Tveganje v zvezi s spremembo zakonodaje** – je še posebej prisotno na področju urejanja trgov denarja in trgov kapitala, na področju davkov in na področju mednarodnega poslovanja in mednarodnega pretoka kapitala. Sprememba zakonodaje lahko pomembno vpliva na vrednost finančnega instrumenta.
- 2.9. Deželno tveganje** – pomeni bonitetno tveganje neke države ali regije, na katerega vplivajo ekonomsko, politično in socialno okvirji.
- 2.10. Transferno tveganje** – Pri poslih, vezanih na tujino (npr. tuji dolžnik), obstaja potencialno dodatno tveganje, da je realizacija naložbe zaradi političnih ali devizno pravnih ukrepov preprečena ali otežena. Poleg tega lahko pride do problemov pri izvrševanju naročil. Pri poslih v tuji valuti lahko zgoraj omenjeni ukrepi privedejo do tega, da tuje valute ni možno več prosto konvertirati.
- 2.11. Tečajno tveganje** – Pod tečajnim tveganjem razumemo možna nihanja vrednosti posameznih naložb. Tečajno tveganje lahko pri obveznostnih poslih (npr. devizni terminski posli, futures, pisanje opcije) privede do nujnosti zavarovanja (margin) in/ali do zvišanja zneska le- tega, kar je povezano z likvidnostjo.
- 2.12. Tveganje popolne izgube** – Pod tveganjem popolne izgube razumemo tveganje, da lahko neka naložba postane brez vrednosti, npr. zaradi svoje konstrukcije, ki časovno omejuje pravice. Popolna izguba lahko nastopi zlasti takrat, ko emitent nekega vrednostnega papirja iz ekonomskih ali pravnih razlogov ni več v stanju izpolnjevati svojih plačilnih obveznosti (insolvenca).
- 2.13. Tveganje nakupa vrednostnih papirjev na kredit** – Nakup vrednostnih papirjev na kredit predstavlja povečano tveganje. Najeti kredit je treba vračati neodvisno od uspeha naložbe. Pri tem stroški kredita zmanjšujejo končni

donos.

2.14. Tveganja na borzah, zlasti na obrobni trgih – Z večjim delom borz na obrobni trgih ni neposredne povezave, to pomeni, da morajo biti vsa naročila posredovana naprej telefonsko. Pri tem lahko pride do napak oziroma časovnih zakasnitev. Pri nekaterih delniških obrobni trgih limitirana naročila za nakup in prodajo načeloma niso možna. Limitirana naročila je zato možno dati šele po temu ustreznem telefonskem povpraševanju pri tujem izpolnitvenem pomočniku, kar lahko vodi do časovne zakasnitve. Zgodi se lahko tudi, da se limitirana naročila sploh ne izvršijo. Pri nekaterih delniških borzah na obrobni trgih je težko tekoče pridobiti aktualne tečaje, kar otežuje aktualno oceno obstoječih pozicij strank. Če se trgovanje z nekim finančnim instrumentom na borzi ustavi, obstaja možnost neizvršitve prodajnega naročila tovrstnega finančnega instrumenta preko prvotno izbrane borze nakupa instrumenta. Ravno tako lahko prenos naročila na drugo borzo povzroči dodatne probleme pri izvršitvi naročila. Pri nekaterih borzah na obrobni trgih odpiralni časi še zdaleč ne sovpadajo z zahodnoevropskim standardom. Kratki borzni odpiralni časi, približno tri ali štiri ure na dan, lahko povzročijo ozka grla oziroma neupoštevanje delniških naročil.

2.15. Operativno tveganje – Operativno tveganje, ki ga predstavljajo izpadi ali okvare nujnih sistemov in kontrol, vključno z informacijskimi sistemi, lahko vpliva na poslovanje z vsemi finančnimi instrumenti. Poslovno tveganje, zlasti tveganje neučinkovitega ali slabega vodenja podjetja, lahko prav tako vpliva na delničarje ali investitorje takega podjetja. Kadrovske in organizacijske spremembe lahko močno vplivajo na tovrstna tveganja, pri čemer operativno tveganje na splošno ni opazno zunaj organizacije.

2.16. Tveganje nasprotja interesov – Pri običajnem poslovanju so lahko ILIRIKA in z njo povezane družbe izpostavljene različnim dejanskim in potencialnim nasprotjem interesov, torej interesom, ki so lahko v nasprotju z interesi stranke ali pa so interesi ene stranke ILIRIKE v nasprotju z interesi druge stranke ILIRIKE.

2.17. Tveganja pri korporativnih akcijah – Pri izvajanju korporativne akcije je vedno udeleženih več subjektov. ILIRIKE o korporativni akciji ne obvesti izdajatelj finančnega instrumenta, temveč ji to novico za tuje finančne instrumente sporoči poddepozitar, za domače finančne instrumente pa organizator trgovanja (z objavo v sistemu SEOnet) ali pa to izve z javno objavo v medijih (na primer objavo v Uradnem listu Republike Slovenije). Pri obveščanju o korporativnih akcijah v zvezi s tujimi finančnimi instrumenti je od vira te informacije, torej izdajatelja, do ILIRIKE udeleženih več oseb, in sicer agent in eden ali več poddepozitarjev, tako da so lahko roki v zvezi s pravicami in/ali obveznostmi stranke iz korporativne akcije, ki jih določi izdajatelj finančnega instrumenta, kratki ali celo prekratki za odziv, poleg tega pri prenosu informacije lahko nastanejo tudi napake. Izdajatelj lahko najavi korporativno akcijo daljši čas pred njeno izvedbo, v obdobju do izvedbe ali celo po njej pa lahko okoliščine v zvezi s korporativno akcijo ali samo korporativno akcijo popravi ali spremeni, kar lahko dodatno prispeva k možnosti napak pri izpolnjevanju korporativne akcije in celo k tveganju, da se korporativna akcija ne dokonča ali se celo razveljavi.

2.18. Tveganja pri plačilu davkov – Stranka je v zvezi s plačili davkov izpostavljena predvsem tveganjem kolizije davčnih redov posameznih držav in/oziroma napačnemu razumevanju predpisov (vključno z mednarodnimi pogodbami o izogibanju dvojnega obdavčevanja dohodka in premoženja) in/ali zapleti pri pridobivanju dokumentacije ter dokazovanju upravičenosti do ugodnejše davčne obravnave.

ILIRIKA stranko opozarja, da je predvsem pri poslih s tujimi finančnimi instrumenti ali nerezidenti lahko zavezana s pravom države, kjer so bili finančni instrumenti izdani in/ali pravom države, kjer ti finančni instrumenti kotirajo oziroma s pravom države, kjer je stranka rezident, in da se pravice strank v zvezi s temi finančnimi instrumenti ali denarnimi sredstvi iz navedenih razlogov lahko spremenijo.

3. SPECIFIČNA TVEGANJA

ILIRIKA stranko opozarja na specifična tveganja v okviru trgovanja z različnimi izvedenimi finančnimi instrumenti, ki vsebujejo finančni vzvod in/ali s katerimi se trguje na osnovi kritja.

■ **Tveganje naložbe v izvedene finančne instrumente** – tveganje naložbe v izvedeni finančni instrument je neposredno povezano s tveganjem osnovnega finančnega instrumenta, na katerega je vezan izvedeni finančni instrument. Vsa tveganja, ki vplivajo na gibanje vrednosti osnovnega instrumenta, pomenijo tudi tveganje izvedenega finančnega instrumenta in se neposredno odražajo na vrednosti izvedenega finančnega instrumenta. Naložba v izvedene finančne instrumente lahko vključuje tudi zelo visoko tveganje.

■ **Tveganja povezana s finančnim vzvodom** - tveganja se zaradi uporabe finančnih vzvodov potencirajo. Stopnja finančnega vzvoda je odvisna od vrste izvedenega finančnega instrumenta, običajno pa se giblje med 2 do 100 -

kratnim finančnim vzvodom. S finančnim vzvodom se učinek spremembe cene osnovnega instrumenta, ki je podvržen določenim tveganjem in na katerega je vezan izvedeni finančni instrument, multiplicira na ceno izvedenega finančnega instrumenta s stopnjo finančnega vzvoda. Zaradi tega razloga obstaja veliko tveganje, da se vrednost naložbe v izvedene finančne instrumente občutno zmanjša v izredno kratkem časovnem obdobju oziroma izguba lahko celo preseže celotno vrednost vloženih sredstev. Zaradi poslov z izvedenimi finančnimi instrumenti lahko za stranko zaradi trgovanja s finančnim vzvodom poleg stroškov pridobivanja instrumentov nastanejo tudi dodatne finančne in druge obveznosti, vključno s pogojnimi obveznostmi. Stopnja finančnega vzvoda se razlikuje po posameznih instrumentih, zato se je stranka dolžna poučiti o tem pred sklepanjem vsakega posla take vrste.

- **Tveganja, povezana s trgovanjem na osnovi uporabe kritja** – v določenih primerih se z izvedenimi finančnimi instrumenti trguje na osnovi kritja, kar pomeni, da za nakup določenega instrumenta ni potrebno plačati celotne kupnine, temveč je potrebno vzdrževati zgolj v naprej določeno denarno stanje na računu. V primeru pre nizkega kritja oziroma prekoračitve ustreznega kritja obstaja nevarnost oziroma tveganje, da se odprte pozicije na osnovi »margin-call-a« prodajo v neugodnem trenutku za stranko. Hkrati v primeru trgovanja na osnovi kritja obstaja tveganje spremembe višine zahtevanega kritja za posamezni instrument.

4. FINANČNI INSTRUMENTI IN NJIHOVE ZNAČILNOSTI

4.1. Delnice in druge vrste lastniških vrednostnih papirjev

Delnica je lastniški finančni instrument, ki daje delničarju določene premoženjske in korporacijske pravice v razmerju do delniške družbe, izdajatelja delnic, to je zlasti pravico do dividende, pravico do glasovanja na skupščini delničarjev in pravico do ustreznega dela stečajne oziroma likvidacijske mase ob prenehanju družbe.

Tveganja naložbe v delnico, ki se odražajo v ceni ali nestanovitnosti tečaja delnice, so predvsem povezana s tveganjem nedoseganja pričakovanih bodočih poslovnih rezultatov, tveganjem stečaja oziroma neizpolnitve obveznosti izdajatelja, tveganjem nizke likvidnosti naložbe na organiziranem ali neorganiziranem trgu, tveganjem izročitve in prevzema finančnih instrumentov, tveganjem sprememb v gospodarstvu, na katere izdajatelj nima vpliva, tveganjem spremembe obrestnih mer, valutnim tveganjem, kreditnim tveganjem, tveganjem spremembe zakonodaje, zlasti na davčnem področju, tveganjem naravnih in ekoloških nesreč ter vojn. Naložba v delnice ne vsebuje finančnega vzvoda.

Donos naložb v delnice je sestavljen iz plačil dividend ter tečajnih dobičkov/izgub delnice in ga ni možno z gotovostjo napovedati. Dividenda je po sklepu skupščine razdeljeni dobiček podjetja. Višina dividende se navede v absolutnem znesku na delnico ali v odstotku od nominalne vrednosti. Donos, dosežen iz dividende, vezan na delniški tečaj, se imenuje dividendni donos na delnico. Pomembnejši del donosa iz naložb v delnice izhaja iz razvoja vrednosti/tečaja delnice.

Delnice so izpostavljene vsem glavnim vrstam tveganj, ki so navedene v teh informacijah. Poleg navedenih tveganj obstaja pri delnicah tudi tveganje nestanovitnosti ali težav v sektorju podjetja. Če podjetje ni uvrščeno na borzo in se z njegovimi delnicami ne trguje na borzi ali pa je uvrščeno na borzo in se z njegovimi delnicami trguje redko, je lahko prisotno tudi likvidnostno tveganje, zaradi česar je delnice včasih težko prodati. Investicije v lastniške vrednostne papirje nimajo zajamčenega donosa, pri likvidaciji izdajatelja pa so delničarji med zadnjimi upniki, ki so upravičeni do poplačila iz kapitala in morebitnih presežkov sredstev izdajatelja, kar lahko privede do izgube precejšnjega dela ali celotnega vložka.

Z delnicami se trguje preko borze, občasno zunaj borze. Pri trgovanju preko borze je treba upoštevati veljavna borzna pravila (zaključne tečaje, vrste naročil, ureditve glede dospelosti itd.). Če neka delnica kotira na različnih borzah v različni valuti (npr. neka ameriška delnica kotira na Frankfurtu na borzi v evrih), potem vsebuje poleg tečajnega tveganja tudi valutno tveganje.

Pri nakupu delnice na tuji borzi je treba upoštevati, da lahko nastanejo dodatni stroški (npr. Stamp duty v Veliki Britaniji) v obliki pribitka k stroškom in provizijam, ki jih običajno obračuna banka in tveganja, ki so povezana s tem.

4.2. Obveznice in drugi dolžniški vrednostni papirji

Obveznice, zakladne menice in potrdila o vlogi so vrednostni papirji, v katerih se izdajatelj (dolžnik) nasproti imetniku (kupcu) zavezuje k obrestovanju prejete glavnice in k njenemu vračilu v skladu z veljavnimi pogoji za ta dolžniški vrednostni papir. Poleg obveznic v ožjem smislu poznamo tudi obveznice, ki znatno odstopajo od omenjenih značilnosti.

Na tovrstne instrumente vas opozarjamo v razdelku »strukturirani produkti«. Tveganja tovrstnih produktov ne izhajajo iz oznake obveznice, temveč iz konkretne oblike produkta.

Dolžniški finančni instrumenti so praviloma varnejša naložba kot delnice, saj imajo v primeru prenehanja izdajatelja prednost pri poplačilu pred lastniškimi vrednostnimi papirji. Pri dolžniških finančnih instrumentih je najbolj prisotno kreditno tveganje oziroma tveganje neizpolnitve obveznosti, tveganje spremembe obrestnih mer, tveganje sprememb v gospodarstvu, na katere izdajatelj nima vpliva, pogosto je tudi likvidnostno tveganje in tveganje nestanovitnosti cene, v manjši meri pa so prisotne tudi vse druge vrste tveganj. Opozoriti je potrebno, da poleg izdajateljev dolžniških instrumentov z visoko boniteto obstaja tudi področje dolžniških finančnih instrumentov, ki jih izdajajo družbe z nizko boniteto (tako imenovane »junk bonds«) in s tem spadajo med bolj tvegane oblike naložb, saj je pri njih prisotna velika verjetnost neplačila dogovorjenih obveznosti. Naložba v dolžniške finančne instrumente praviloma ne vsebuje finančnega vzvoda.

4.3. Instrumenti denarnega trga

Instrumenti denarnega trga so vse vrste instrumentov, s katerimi se običajno trguje na denarnem trgu razen plačilnih instrumentov, kakršni so zakladne menice, potrdila o denarnem depozitu in komercialni zapisi. Tveganja pretežno ustrezajo tveganjem opredeljenim v točki 4.2. Obveznice in drugi dolžniški vrednostni papirji.

4.4. Enote kolektivnih naložbenih podjetij

Enote kolektivnih naložbenih podjetij so vrednostni papirji, ki dokazujejo solastništvo v nekem naložbenem podjetju. Kolektivni naložbeni podjetji (investicijski skladi) investirajo denar vlagateljev po principu razpršitve tveganja, in sicer v domače in/ali tuje finančne instrumente, skladno z naložbeno politiko, določeno v prospektu naložbenega podjetja. Trije glavni tipi naložbenih podjetij so: obvezniški skladi, delniški skladi ter mešani skladi, ki investirajo tako v obveznice kot v delnice.

Naložbe kolektivnih naložbenih podjetij običajno zajemajo poleg dolžniških in lastniških vrednostnih papirjev tudi instrumente denarnega trga, likvidne finančne naložbe, izvedene finančne instrumente in deleže drugih investicijskih skladov.

Nadalje razlikujemo med:

- izplačilnimi skladi (izplačujejo dobiček),
- skladi, ki polno investirajo dobičke. Za razliko od izplačilnega sklada pri tej vrsti skladov ni izplačila donosov, namesto tega se le-ti naprej nalagajo v sklad,
- skladi skladov, ki vlagajo v druge domače in/ali tuje sklade,
- garancijski skladi so povezani z zavezujočo obljubo enega od garantov, ki ga imenuje sklad, glede izplačil v določeni dobi trajanja, vračila glavnice ali nadaljnjega razvoja.

Kolektivni naložbeni podjetji in naložbe, ki jih zajemajo, so izpostavljene vsem vrstam tveganj, ki so navedena v teh informacijah. Glede na vsakokratno sestavo naložbenega podjetja je zato treba upoštevati tudi opozorila glede tveganja za obveznice, delnice ter za izvedene finančne instrumente.

4.5. Exchange traded funds (ETF)

Exchange traded funds (ETF) so skladi, s katerimi se trguje na borzi, pod enakimi pogoji kot pri lastniških vrednostnih papirjih. ETF vsebuje praviloma košarico vrednostnih papirjev (npr. košarico delnic), ki posnema sestavo indeksa. To pomeni, da ETF sledi indeksu določenega papirja, vsebovanih vrednostnih papirjev, zaradi česar ETF pogosto imenujemo tudi indeksne delnice. Donos je odvisen od razvoja osnovnih vrednosti, ki se nahajajo v košarici vrednostnih papirjev sklada.

Tveganje je odvisno od osnovnih instrumentov, vsebovanih v košarici vrednostnih papirjev in je navedeno v teh informacijah.

4.6. Izvedeni finančni instrumenti

Izvedeni finančni instrumenti so finančni instrumenti, ki so izvedeni iz osnovnega finančnega instrumenta, kot so predvsem vrednostni papirji (delnice, obveznice), valute, obrestne mere ter blago in lastniku prinašajo natančno

določene pravice in obveznosti glede teh osnovnih instrumentov. Za pridobitev izvedenega finančnega instrumenta se lahko plača tudi premija.

Pri izvedenih finančnih instrumentih so prisotne vse vrste tveganj, ki se nanašajo na osnovne finančne instrumente, dodatno pa še veliko tržno tveganje glede gibanja cene instrumenta, kreditno tveganje in vsa tveganja, povezana z osnovnim finančnim instrumentom.

Izvedeni finančni instrumenti se lahko uporabljajo za zavarovanje naložb, s čimer se lahko bistveno zmanjšajo različna tveganja, ki so prisotna pri finančnih instrumentih kot so tržno, obrestno in valutno tveganje. Nasprotno je uporaba izvedenih finančnih instrumentov z namenom trgovanja visoko tvegana, pri čemer je možna hitra izguba celotne naložbe.

V nekaterih primerih majhen vložek ali nakup privede do veliko večje izgube, ki lahko presega začetno stanje osnovnega vložka in vzpostavi obveznostno razmerje do banke. Podobno je z gibanji izvedenih finančnih instrumentov v pozitivnem trendu, kjer lahko majhen vložek ali nakup privede do velikih dobičkov. V primeru za stranko neugodnega premika na trgu se lahko zgodi, da stranka izgubi celotno vrednost svoje naložbe ali pri nekaterih vrstah izvedenih finančnih instrumentov celo več kot to. Stopnja finančnega vzvoda se razlikuje po posameznih instrumentih, zato se je stranka dolžna poučiti o tem pred sklepanjem vsakega tovrstnega posla. Če povzamemo, relativno majhna sprememba v ceni osnovnega instrumenta povzroči večje gibanje vrednosti izvedenega finančnega instrumenta.

V primeru večjih izgub so lahko posamezni izvedeni finančni instrumenti povezani tudi z zahtevo po vplačilu kritja, kar pomeni, da mora stranka pokriti morebitno izgubo (izguba je večja od osnovnega vložka). Prav tako pri nekaterih izvedenih finančnih instrumentih ni treba zagotoviti celotne vrednosti posla pred nakupom, ampak je dovolj na kritnem računu vzdrževati vnaprej določen delež posla. V primeru spremembe zahtev za kritje s strani izdajatelja ali za stranko neugodnega premika tečaja se lahko zgodi, da bodo zahteve za kritje odprtih pozicij presegle znesek strankinega kritja. Če stranka ne zapre nekaterih pozicij ali ne nakaže dodatnih sredstev na trgovalni račun, se lahko zgodi, da bodo vse strankine pozicije prisilno zaprte. Vse morebitne trgovalne izgube, ki bi pri tem nastale, krije stranka. Trgovanje z izvedenimi instrumenti, npr. na valutnem trgu, s CFD-ji, STP-ji, opcijami, certifikati in ostalimi zapletenimi finančnimi instrumenti, ni primerno za vsakega investitorja. Strankam splošno priporočamo razpršenost naložb v različne finančne instrumente različnih izdajateljev, s čimer se zmanjšuje izpostavljenost do posameznega finančnega instrumenta.

Najpogostejše oblike izvedenih finančnih instrumentov so opcije, certifikati, terminske pogodbe in posli zamenjave.

4.6.1. Opcije

Z nakupom opcije investitor pridobi pravico, ne pa tudi obveznost, od izdajatelja opcije kupiti (v primeru izdaje nakupne opcije) oziroma izdajatelju prodati (v primeru izdaje prodajne opcije) osnovni instrument na vnaprej določen ali določljivi dan in po vnaprej določeni (izvršilni) ceni.

Trgovanje z opcijami vključuje visoko stopnjo tveganja. Stranka se mora zavedati, da mora pred opravljanjem poslov z opcijami preveriti, za koliko se mora spremeniti vrednost osnovnega instrumenta, iz katerega je izvedena opcija, preden ta pridobi notranjo vrednost, ki pokrije premijo in transakcijske stroške, ki jih je stranka plačala. Vsaka stranka naj se pred posli z opcijami poduči o lastnostih teh instrumentov in predvsem o naravi pogodbenega razmerja, v katerega vstopi s prodajo opcije, saj je v tem primeru izguba lahko neomejena.

Obstaja več vrst opcij glede na možnost izvršitve, med njimi ameriška opcija (možnost izvršitve na kateri koli dan v obdobju do zapadlosti opcije), evropska (samo na dan, določen kot dan zapadlosti opcije) in bermudska (samo na vnaprej določene dneve v obdobju do zapadlosti opcije). Nakup evropskih ali bermudskih opcij lahko prinaša dodatno tržno tveganje, ker je lahko izvršilna cena pod/nad tržno ceno (t. i. »in-the-money«) (pretežen) del časa, ne pa tudi na dan oziroma dneve, na katere ima investitor pravico do uveljavitve opcije. V primeru, da je stranka potencialni izdajatelj opcije, je treba upoštevati način, kako vrsta opcije vpliva na terminski plan potencialnih obveznosti stranke za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta, ki izhaja iz opcije. Kot izdajatelj evropske opcije lahko stranka predvidi terminski plan vseh obveznosti za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta.

Če ne pride do predčasne prekinitve razmerja, nastalega s sklenitvijo pogodbe o ustanovitvi opcije, poravnava pred datumom zapadlosti ni potrebna. Kot izdajatelj ameriške opcije pa mora biti stranka pripravljena izpolniti morebitne obveznosti za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta kadarkoli v obdobju do zapadlosti opcije.

4.6.2. Naložbeni certifikati

Naložbeni certifikati investitorjem omogočajo zasledovanje gibanja cen različnih osnovnih finančnih instrumentov (delnic, indeksov, obveznic, ...), vendar je investitor poleg tveganju do posameznega finančnega instrumenta izpostavljen tudi tveganju do izdajatelja certifikata.

Izdajatelji certifikatov so večinoma velike investicijske banke, ki z omenjenimi instrumenti trgujejo na organiziranem trgu (borzi). Lastniki naložbenih certifikatov, v nasprotju z imetniki osnovnih finančnih instrumentov, nimajo nobenih pravic, ki bi izvirale iz naslova lastništva osnovnega instrumenta (na primer pravice do dividende). Imetniki certifikatov so upravičeni do nekaterih izplačil ob določenih pogojih, ki so vnaprej opredeljeni v prodajnem prospektu.

Obstaja več vrst certifikatov, kot na primer udeležbeni certifikati, certifikati s finančnim vzvodom, certifikati, ki zasledujejo nadpovprečno donosnost, certifikati z zavarovano glavnico in druge vrste certifikatov, ki se med seboj razlikujejo glede na obseg in vrsto tveganj, ki jim je investitor izpostavljen.

4.7. Sestavljeni finančni instrumenti

Vsi sestavljeni finančni instrumenti, kot so na primer vzajemni skladi, vezani na delniški indeks, obveznice z nakupnimi boni, strukturirani depozit, vezan na valutni par ali ceno blaga, so izpostavljeni tveganju vseh finančnih instrumentov, iz katerih so sestavljeni.

Pri tovrstnih finančnih instrumentih je prisotno večje tveganje kot na splošno pri posameznem instrumentu (negativni vplivi posameznih vrst tveganj, ki izhajajo iz posameznega dela sestavljenega finančnega instrumenta, se namreč lahko pojavijo hkrati in skupaj), čeprav lahko nekateri sestavljeni instrumenti vključujejo elemente za omilitev nekaterih tveganj, na primer instrumenti z zaščito glavnice.

Pri strukturiranem depozitu na valutni par ali na ceno blaga lahko investitor ob zapadlosti takega instrumenta dobi manj, kot je prvotno investiral (razen v primeru zaščite glavnice), maksimalna izguba pa je omejena na višino vložka.

Na vrednost košare produktov, kot so delnice, indeksi itd., lahko vpliva število in kakovost referenčnih instrumentov, ki jih košara vsebuje. Spremembe vrednosti posameznega referenčnega instrumenta v košari na splošno bolj vplivajo na vrednost košare, če košara vsebuje manjše število različnih referenčnih instrumentov ali pa večji delež posameznega referenčnega instrumenta. Poleg tega je v primeru, da so referenčni instrumenti v košari skoncentrirani v določeni panogi, vrednost take košare bolj odvisna od ekonomskih, finančnih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na to panogo, kot pa če košara vsebuje referenčne instrumente iz več panog.

4.8. Nelikvidni finančni instrumenti

Nelikvidni finančni instrumenti (ki so lahko delnice, obveznice, instrumenti denarnega trga in izvedeni finančni instrumenti, itd.) so finančni instrumenti, pri katerih je še posebej prisotno likvidnostno tveganje, kot je opredeljeno v točki 2.1. teh informacij.

V Ljubljani, 14.06.2019

ILIRIKA borzno posredniška hiša d.d.
Uprava družbe